

SHAXSNING RIVOJLANISHI, TARBIYASI VA IJTIMOIYLASHUVI

¹ *Turdiyeva Shoxidaxon Anvarjonovna*

² *Abdulazizova Mubina Azizbek qizi*

³ *Mo'minova Safura Umidjon qizi*

¹ *Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika
va Psixologiya kafedrası katta o'qituvchisi,*

² *Andijon davlat pedagogika instituti,
Kimyo yo'nalishi 2-bosqich talabasi,*

³ *Andijon davlat pedagogika instituti,
Kimyo yo'nalishi 2-bosqich talabasi.*

Annotatsiya : Mazkur maqolada shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi jarayonlari ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Shaxs kamolotida biologik, ijtimoiy va psixologik omillarning o'rni yoritilib, tarbiya va ijtimoiy muhitning shaxs shakllanishidagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, shaxsning jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy tajriba orttirish jarayonlari tahlil qilinadi.

Kalit so'z va iboralar : Shaxs, shaxsning rivojlanishi, tarbiya, ijtimoiylashuv, ijtimoiy muhit, biologik omillar, irsiyat, oila tarbiyasi, ta'lim jarayoni, jamiyat ta'siri, ijtimoiy rollar, qadriyatlar, xulq-atvor, ma'naviy rivojlanish, psixologik rivojlanish, o'z-o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv.

Аннотация: В данной статье с научно-педагогической точки зрения рассматриваются процессы развития личности, воспитания и социализации. Освещается роль биологических, социальных и психологических факторов в формировании личности, а также значение воспитания и социальной среды. Анализируются процессы социальной адаптации и усвоения социального опыта.

Ключевые слова: Личность, развитие личности, воспитание, социализация, социальная среда, биологические факторы, наследственность, семейное воспитание, образовательный процесс, влияние общества, социальные роли, ценности, поведение, духовное развитие, психологическое развитие, самосознание, социальная адаптация.

Annotation: This article analyzes the processes of personal development, education, and socialization from a scientific and pedagogical perspective. It highlights the role of biological, social, and psychological factors in personality development and reveals the importance of education and the social environment in shaping an individual. The processes of social adaptation and acquisition of social experience are also discussed.

Keywords and phrases: Personality, personality development, upbringing, socialization, social environment, biological factors, heredity, family upbringing,

educational process, influence of society, social roles, values, behavior, spiritual development, psychological development, self-awareness, social adaptation.

Hozirgi globallashuv sharoitida shaxsning har tomonlama rivojlanishi, to'g'ri tarbiyalanishi va jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shaxs — bu ijtimoiy munosabatlar mahsuli bo'lib, u jamiyat ta'siri ostida shakllanadi va rivojlanadi. Shaxsning rivojlanishi murakkab va uzluksiz jarayon bo'lib, unda biologik imkoniyatlar, tarbiya, ta'lim va ijtimoiy muhit muhim o'rin egallaydi. Shaxs rivojlanishi deganda uning jismoniy, aqliy, ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy jihatdan kamol topishi tushuniladi. Bu jarayon tug'ma imkoniyatlar bilan boshlanib, hayot davomida tarbiya va ta'lim orqali takomillashib boradi. Ayniqsa, tarbiya shaxs kamolotining yetakchi omili bo'lib, u insonda ijtimoiy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va jamiyat talablariga mos xulq-atvorni shakllantiradi. Ijtimoiylashuv esa shaxsning jamiyat tajribasini egallashi, ijtimoiy rollarni o'zlashtirishi va jamiyat a'zosi sifatida faol ishtirok etish jarayonidir. Bu jarayon oilada boshlanib, ta'lim muassasalari, tengdoshlar guruhi va ommaviy axborot vositalari orqali davom etadi. Ijtimoiylashuv shaxsning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va mas'uliyatini rivojlantiradi. Shu bois shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi masalalarini o'rganish Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi hamda ijtimoiylashuvi muammosi markaziy o'rin egallaydi. Ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti shaxsga qo'yilayotgan talablarning ortib borishini taqozo etmoqda. Shu bois, barkamol, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxsni shakllantirish masalasi pedagogik va psixologik tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Pedagogika fanida shaxs tarbiyaning obyekti va subyekti sifatida qaralib, uning rivojlanishi maqsadli va tizimli ta'lim-tarbiya jarayoni orqali amalga oshirilishi ta'kidlanadi. Psixologiya fanida esa shaxs rivojlanishi individual-psixologik xususiyatlar, motivatsiya, ehtiyojlar, emotsional holatlar hamda kognitiv jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Har ikki fan yondashuvida shaxsning kamoloti biologik omillar, ijtimoiy muhit va faoliyat jarayonining o'zaro ta'siri natijasida shakllanishi e'tirof etiladi. Shaxsning ijtimoiylashuvi pedagogik va psixologik nuqtayi nazardan insonning jamiyat me'yorlari, qadriyatlari va ijtimoiy rollarini o'zlashtirish jarayoni sifatida talqin etiladi. Ushbu jarayon avvalo oilada boshlanib, ta'lim muassasalari, tengdoshlar jamoasi va keng ijtimoiy muhit ta'sirida davom etadi. Ijtimoiylashuv jarayonida shaxsda o'z-o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va shaxsiy identifikatsiya kabi muhim psixologik sifatlar shakllanadi. Shu jihatdan, shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi masalalarini pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish, shuningdek, jamiyat ehtiyojlariga mos, ma'naviy va intellektual jihatdan yetuk shaxsni

tarbiyalashda muhim nazariy ahamiyat kasb etadi. Psixologiya fanida esa shaxsning rivojlanishi ichki psixik jarayonlar, motivatsion soha, ehtiyojlar va qiziqishlar tizimi bilan uzviy bog'liq holda o'rganiladi. Shaxs taraqqiyoti davomida idrok, tafakkur, xotira va emotsional-irodaviy jarayonlar bosqichma-bosqich takomillashib boradi. Psixologik yondashuv shaxsning individual xususiyatlarini, temperament va xarakterini, shuningdek, o'z-o'zini anglash va o'zini baholash mexanizmlarini tahlil qilishga asoslanadi. Shaxsning ijtimoiylashuvi pedagogik va psixologik jihatdan insonning jamiyat me'yorlari, qadriyatlar va ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayoni sifatida qaraladi. Ushbu jarayon davomida shaxs ijtimoiy rollarni egallaydi, muloqot madaniyatini shakllantiradi va ijtimoiy muhitga moslashadi. Ijtimoiylashuvning muvaffaqiyati ko'p jihatdan tarbiya muhitining sifatiga, shaxsning faoliyat va muloqot jarayonidagi ishtirokiga bog'liq bo'ladi. Psixologik tadqiqotlarda ijtimoiylashuv jarayoni shaxsiy identifikatsiya, refleksiya va empatiya kabi muhim psixik mexanizmlar bilan bog'lab tushuntiriladi. Pedagogik amaliyotda esa bu jarayon shaxsda jamiyatga foydali bo'lishga intilish, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish orqali amalga oshiriladi. Ayniqsa, o'smirlik va yoshlik davrlarida ijtimoiylashuv jarayoni shaxs rivojlanishida hal qiluvchi bosqich sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi masalalarini pedagogika va psixologiya fanlari integratsiyasi asosida o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish, shuningdek, zamonaviy jamiyat talablariga mos, ma'naviy yetuk va psixologik jihatdan barqaror shaxsni shakllantirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa : Xulosa qilib aytganda, shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi o'zaro uzviy bog'liq jarayonlardir. Shaxsning barkamol bo'lib yetishishida irsiyat muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, tarbiya va ijtimoiy muhit hal qiluvchi rol o'ynaydi. To'g'ri tashkil etilgan tarbiya jarayoni shaxsda ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy fazilatlar va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ijtimoiylashuv jarayoni esa shaxsni jamiyat hayotiga tayyorlaydi va uning to'laqonli ijtimoiy subyekt sifatida kamol topishini ta'minlaydi. Shuning uchun ham ta'lim-tarbiya tizimida shaxs rivojiga kompleks yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Qodirov B.R. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
3. Hasanboyev J., To'raqulov X. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2016.
4. Davletshin M. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2014.
5. Выготский Л.С. Психология развития личности. – Москва: Педагогика, 2005.